

De oprukkende rechter verstart de dialoog over industrie en gezondheid

---

De rechter rukt op in conflicten tussen industriële bedrijven en een deel van de omwonenden met activistische groeperingen. De Volkskrant [berichtte](#) er over. Ook ondernemingen die voldeden en voldoen aan geldende milieuvergunningen kunnen tegenwoordig met juridische procedures te maken krijgen indien zij mogelijk toch gezondheidsschade veroorzaken. Het gaat dan niet meer om het klassieke bestuursrecht dat ziet op handhaving van milieuvergunningen, maar om civielrechtelijke procedures (massa-schadeclaims) en de strafrechtelijke invalshoek ('directeur naar de gevangenis').

Illegaal handelen met negatieve gevolgen voor milieu en gezondheid dient uiteraard aangepakt te worden. Een bedrijf als Chemie-Pack dat de vergunningsvoorwaarden structureel niet naleefde, verdient stevig optreden door de bestuursrechter op vergunningengebied en door de strafrechter voor het management.

Milieu-activisme heeft positieve effecten gehad. Het vestigde bijvoorbeeld een halve eeuw geleden nieuwe aandacht op het milieu en regulering van de uitstoot van stoffen. Op basis van nieuwe wetenschappelijke kennis vindt soms aanscherping van regels voor bepaalde stoffen plaats. Zo kwamen de negatieve effecten van looduitstoot in kleine concentraties pas een tiental jaren geleden helder aan het licht en zijn de normen verscherpt.

De huidige 'juridische aanpak' van bonafide bedrijven door activisten en het Openbaar Ministerie heeft echter evidente nadelen.

Civiele schadeclaims en strafrechtelijke procedures leiden ertoe dat naast elke directeur twee advocaten komen te staan die influisteren wat de leidinggevende nog wel en - vooral - niet in het openbaar kan zeggen. Het veroorzaakt enorme verstarring en polarisatie in de dialoog van de industrie met de samenleving over wat nog acceptabele risico's zijn. Dat zien we bijvoorbeeld optreden in de maatschappelijke discussie rondom Chemours, Tata en 3M in Antwerpen. Juridische procedures duren jarenlang en veroorzaken - ook als ze vrijwel kansloos zijn - meerjarige onzekerheid. Industriebedrijven moeten (en willen meestal) het komende decennium fors investeren in duurzaamheid en vermindering van overlast. Een instabiele juridische en bestuurlijke omgeving maakt eigenaren en kapitaalverschaffers huiverig voor de noodzakelijke investeringen. De hieraan verbonden maatschappelijke vraag luidt of we producten als staal - onontbeerlijk voor ons welvarende bestaan - nog in Nederland willen maken.

De inzet van civiele rechter als breekijzer van activisten brengt ook een inhoudelijk probleem met zich mee. Die rechter is in het algemeen onvoldoende toegerust op toepassing van de risicoleer, waarvan de kern luidt: risico is kans maal gevolg. Als zich een gebeurtenis zich vaak voordoet, maar de gevolgen klein zijn, is het risico laag. En ook een groot effect met een kleine kans is volgens het Nederlands veiligheidsbeleid maatschappelijk acceptabel. Rechters lijken echter elk groot effect onacceptabel te vinden omdat ze de kleine kans niet meewegen. Het Nederlands veiligheidsbeleid doet dat echter en gelukkig wel: de hoogte van onze dijken is bepaald door acceptatie van een risiconiveau van 1 dode per 100.000 inwoners per jaar. Als je alleen naar het effect kijkt, zou dat dus verboden moeten worden.

Een recent voorbeeld is het eind september gewezen tussenvonnis van de rechtbank Rotterdam. De rechtbank concludeert dat Chemours in de jaren 1982-1998 de omliggende gemeenten onvoldoende heeft geïnformeerd over de risico's van de vergunde uitstoot van PFOA en de bodemvervuiling die daar het gevolg van was. De processtukken maken duidelijk dat deskundigen en de directie van Chemours (en voorheen DuPont) zich sinds 1980 inderdaad zorgen maakten over de effecten van PFAS-achtige stoffen als PFOA omdat ze elk risico wilden voorkomen. Het risicoprofiel voor de gezondheid was weliswaar volgens langjarig onderzoek van DuPont bij inslikken vergelijkbaar met tafelzout, maar de stof hoopte zich volgens onderzoek uit 1979 wel op in mensen. Bij toediening van grote hoeveelheden PFOA aan dieren vertoonden die verder ziekteverschijnselen. De experts van DuPont stelden vast dat die hoeveelheden in de praktijk nooit bereikt werden. Daarom vonden ze het ook logisch dat zij geen negatief effect op de gezondheid van werknemers konden vinden die al decennialang dagelijks met de stof werkten. Het management van DuPont concludeerde dat het streven moest zijn om op de lange termijn tot alternatieven te komen voor PFOA ondanks het nihil-risico ervan. Het oordeel van de rechter is dus eigenlijk dat Chemours de gemeenten ten onrechte niet informeerde over de uitstoot van een stof met een minimaal gezondheidsrisico hoewel er wel een worstcase gezondheidseffect denkbaar was als je er net zoveel van zou eten als ook tafelzout gezondheidsschade veroorzaakt.

Verder zien wij dat in juridische milieuzaken zich een nieuw type advocaat manifesteert dat morele superioriteit uitstraalt en 'gezondheid onvoorwaardelijk op één zet'. Advocaat Benedicte Ficq heeft aangifte gedaan van strafbare feiten door de directie van Tata wegens 'het bewust in de omgeving brengen van gevaarlijke stoffen'. Zij zegt: 'De CEO van Tata moet de gevangenis in.' Dat zij tegelijkertijd drugscriminelen en figuren als Badr Hari uit het gevang tracht te houden, valt moeilijk te rijmen met dat onvoorwaardelijk gezondheids-engagement. De verdraagzaamheid jegens andere meningen houdt evenmin over. Toen wij onlangs in een [opiniestuk](#) kritiek uitten op het recente RIVM-onderzoek over Tata was dat 'schaamteloos'. En de NRC had ons stuk eigenlijk niet mogen plaatsen.

De oprukkende rechter in de verhouding tussen industrie en de samenleving lijkt ons daarom per saldo meer nadelen dan voordelen op te leveren. De vaak al verstarde verhoudingen tussen de industrie en haar omgeving worden daarom hier en daar onhoudbaar. Zowel omwonenden als industrie (een samenwerkingsverband van toegewijde mensen) lijden daaronder.

Het illustreert dat het in ons land hoog tijd is voor een stevig maatschappelijk debat over verhouding tussen industriële activiteiten en gezondheidseffecten alsook de beleving daarvan. Kunnen wij de inhoudelijke dialoog herstellen, de nuance terugbrengen en het gestolde wantrouwen doorbreken? Met nog meer juridische procedures lukt niet.

Ira Helsloot, hoogleraar besturen van veiligheid Radboud Universiteit Nijmegen en voorzitter stichting Crisislab.

Friso de Zeeuw, voorzitter [Economisch Forum 'Holland boven Amsterdam'](#) en emeritus hoogleraar Gebiedsontwikkeling TU Delft.